

Лешек БАЛЬЦЕРОВИЧ: «Немає неризикованого варіанта реформ. Треба мудро обрати ризик»

Відсутність реформ в Україні – така само загроза державі, як і війна на Донбасі. Це не втомлюються повторювати експерти, західні політики та кредитори. Однак мало хто усвідомлює, що ці реформи означають і як їх проводити. Звісно, АТО на Донбасі не лише забирає всю енергію та увагу урядовців, а й робить українські перетворення унікальним світовим досвідом. Мало якій країні доводилося воювати й водночас реформуватися. Багато речей нам доводиться робити вперше, і досвід сусідів, які вже подолали цей шлях, завжди цікавий і корисний. Нещодавно Україну відвідав творець польського економічного дива Лешек Бальцерович. План, який він розробив і реалізував у Польщі на початку 1990-х, розлютив поляків і водночас урятував їхню державу від фінансового хаосу.

Тетяна ПАСОВА

Ненависть громадян пан Бальцерович заробив тим, що запровадив «драконівські» заходи економіки на всіх рівнях. Та за кілька років йому вдалося зупинити галопуючу інфляцію, а польська економіка почала набирати обертів. Утім, курс на затягування пасків рідко сприяє зростанню популярності політика. Ще задовго до парламентських виборів у Греції в цьому переконався й пан Бальцерович. У Польщі навіть з'явилося гасло «*Balcerowicz musi odejść!*», що означає: «Бальцерович мусить піти!». Його активно використовували на мітингах та акціях протесту, і сьогодні в Польщі воно стало крилатим і вживається приблизно так само, як вислів «Карфаген має бути зруйнований».

У Києві Лешек Бальцеровичу про цю частину його популярності тактовно намагалися не згадувати. Інтерес до його публічної лекції був шаленим. Увечері в п'ятницю 30 січня, незважаючи на кінець робочого тижня й проливний дощ, у холі Національного музею Тараса Шевченка не було жодного вільного місця. Автору цих рядків, аби хоч щось почути, довелося сидіти на білих мар-

мурових східцях. Випадкові перехожі (яких тут було, щоправда, одиниці) фотографували одне одного так, ніби прийшли на якийсь надзвичайний захід, про котрий потім варто буде розповісти. Бальцерович, оцінивши строкатість публіки, вирішив не заглиблюватися в ліс малозрозумілих загальові економічних термінів, цифр та законів. Він намагався по-простому пояснити, чому так важливі реформи. Пропонуємо вам найяскравіші цитати-поради з його виступу.

Хорошого соціалізму ніколи не було й не буде

– 1950 року рівень життя в Польщі та Іспанії був однаковий. А в 1990 році ми мали 42 відсотки доходів на особу порівняно з Іспанією. Це та сама різниця, яка існувала між НДР та ФРН, між Чехословаччиною та Австрією, між Південною та Північною Кореями. Тож хорошого соціалізму, з погляду економічного розвитку, ніколи не було й не буде.

Скільки нам треба для цілковитого економічного щастя

Маргарита СОКОЛОВСЬКА

«Ринки справді очікують дефолту України. Нині є шляхи уникнути цього, але я не можу з певністю сказати, чи це вдасться», – заявив журналістам американський фінансист. За його словами, необхідна умова, що дасть змогу уникнути такого сценарію, – це її фінансова підтримка Заходом, яка поки що не є гарантованою. «Я хочу, щоби Україна змогла уникнути дефолту. І я працюватиму з владою для того, аби переконати донорську спільноту надати достатньо коштів для цього... Наступний рік буде дуже важким. Передусім через неймовірно сильну зовнішню загрозу. Захід – як Євросоюз, так і США – не до кінця

розуміють, наскільки сильною є ця загроза», – попередив фінансист.

Утім, українські економісти ще задовго до резонансних заяв Сороса почали говорити про те, що до воєнного конфлікту на Сході може додатися економічний колапс. Іще наприкінці грудня міжнародне рейтингове агентство S&P знизило довгостроковий рейтинг України у валютних зобов'язаннях з рівня «ССС» до смітєвого рівня «ССС–», присвоївши рейтингу негативний прогноз. Суверенний рейтинг за національною шкалою також переглянутий у негативний бік: від рівня «В» до «ССС+». Крім того, агентство пророкує, що

цього року очікується 3-відсоткове падіння ВВП країни. Це при тому, що торік, за оцінками різних економістів, ми втратили близько 10 відсотків.

Урядовці й експерти єдині в тому, що врятувати українську економіку можуть два чинники: реформи та зовнішня підтримка. Нещодавно голова адміністрації Президента Борис Ложкін у статті, опублікованій у престижній американській газеті *The Washington Post*, закликав Захід надати Україні великий пакет макроекономічної допомоги для подолання спаду «клептократичного» правління Віктора Януковича й полегшення щоденного тягара війни на Донбасі, яка зруйнувала глобальну систему

Помилка Єльцина: він обрав Путіна

– Після розпаду СРСР здавалося, що всі країни колишнього Союзу підуть шляхом демократії. А це – конкуренція, громадянські свободи. Крім того, здавалося, що всі рухаються до правової держави. Тобто жодних «КДБ». А також сподівалися, що всі йдуть до капіталізму. Можна сказати до ринкової економіки, якщо ви не любите слова «капіталізм». Та через два-три роки з'явилися розбіжності. Росія на чолі з Єльциним почала еволюцію до демократії. Але він припустився однієї помилки наприкінці другого терміну – обрав Путіна. Той прийшов до влади на хвилі світового економічного зростання, тому росіяни повірили, що він – гуру. Усі попередні реформи Путін відхилив. А те, що робить, називає суверенною демократією. Насправді в Росії почалася політизація економіки.

Дід Мороз – дуже небезпечна фігура

– Політиків потрібно контролювати. Вони не мають діяти, як Дід Мороз: «Зараз я дам вам гроші». А звідки вони їх узяти? Надрукували чи підвищили податки? Пам'ятайте, що Дід Мороз у політиці – це дуже небезпечна фігура. Їх треба виключати з політичного життя шляхом виборів. Ще важливо, щоб були громадські організації, які стежать за тим, що роблять політики.

Закордон не допоможе

– Без економічного зростання неможливо підняти рівень життя. Закордон не допоможе. Скільки людей емігрує – і поляків, і українців! Чому? Бо є різні рівні життя. Єдиний спосіб зробити так, щоб виїжджало менше, – розвиватися швидше, ніж багаті країни.

Усіх звільнили і найняли приватну фірму

– Менше державного регулювання, більше приватного сектору та конкуренції в рамках хорошого законодавства! У нас у Польщі з 1989 року я відповідав за реформи. Ситуація була драматична: гіперінфляція, великий зовнішній борг, падіння промислового виробництва. За три місяці ми ухвалили радикальну програму перетворень. Нас застерігали від таких рішу-

чих кроків. Але це все одно, що не лікувати пацієнта, бо він хворий і йому може стати гірше. Ми орієнтувалися на досвід країн, які вже провели реформи. Передусім вони покращили умови для приватного підприємства. Крім того, дуже важливо, щоб у бюджеті не було великого дефіциту. І останнє – приватизація державних підприємств. Досвід свідчить: там, де є приватизація, з'являється конкуренція. До того ж політики в такий спосіб втрачають владу. Такі приклади у світі були навіть не у сфері виробництва. В Індонезії митниця свого часу була надзвичайно корумпована, і нічого не могли з цим зробити. Тоді всіх звільнили й найняли для цих потреб приватну фірму зі Швейцарії. Одне слово, немає неризикованого варіанта реформ. Треба мудро обрати ризик.

Зробити систему, щоб не можна було красти

– У більшості випадків проблеми виникають через погану систему. За часів соціалізму здавалося, що ніхто не хоче працювати, але насправді не було стимулу. Тому потрібно змінити систему. Якщо є величезний дефіцит бюджету (а, на жаль, є), треба, поперше, ліквідувати величезні субсидії. І ми це зробили, як і інші країни Центральної Європи. Залишили привілеї лише найбільшим. По-друге, «Нафтогаз», реформа якого на часі. Треба зробити таку систему, щоб не можна було красти. По-третє, у вас надзвичайно низький пенсійний вік. Я знаю, що й пенсії теж низькі, але за віком виходу на пенсію Україна – рекордсмен світу. Треба робити бодай якісь кроки в цьому напрямі.

Дуже важливо, щоб Україна проводила ті реформи, які в її інтересах, а не для того, аби отримати гроші від інших країн. Покажіть, що ви – не Греція!

***

Рецепти одужання, які запропонував Лешек Бальцерович, навряд чи сподобаються широкому загалу. Адже вони передбачають життя, як то кажуть, «по средствам». А ми вже призвичаїлися до пільг, субсидій, дотацій та інших благ від держави. Звідки їй брати ці кошти, нікого не обходило. Схоже, час ставати відповідальними.

безпеки. Б. Ложкін також закликав Захід бути прагматичним і розглядати надання допомоги як інвестицію в майбутнє.

І, схоже, Захід таки почув звернення Сороса (чи прочитав статтю пана Ложкіна). Принаймні, після великого макроекономічного впливання навесні минулого року міністри фінансів країн – членів Євросоюзу 27 січня погодили виділення ще одного кредиту в розмірі 1,8 млрд. євро. Й цілком припустили можливість збільшення фінансування в майбутньому, передає Reuters. У повідомленні зазначається, що низка країн, зокрема й Британія, наполягали на тому, щоб у 2015–2016 роках надати Україні 2,6 млрд. євро у вигляді середньострокових кредитів.

Наступного дня в Києві міністри фінансів України і США підписали декларацію про надання кредитних гарантій урядом Сполучених Штатів обсягом 2 млрд. доларів. «Це дасть Україні змогу активніше впроваджувати вже розпочаті реформи й залучити міжнародну фінансову підтримку на більш сприятливих умовах. Ми дя-

Президент України Петро Порошенко й американський фінансист Джордж Сорос обговорили міжнародні інструменти та можливості для збільшення економічної допомоги Україні. Київ, 13 січня 2015 року

куємо уряду США за підтримку України, особливо в такий непростий час. І високо цінуємо такий крок наших американських партнерів», – зазначила міністр фінансів України Наталія Ярецько після зустрічі зі своїм американським колегою Джейкобом Лью.

При цьому вітчизняний Мінін фін сподівається, що Міжнародний валютний фонд усе-таки підтримає Україну, бо саме співпраця з МВФ є індикатором для інших позичальників.

МВФ: про новий транш домовлялися в Давосі

Нині з МВФ Київ працює за дворічною програмою «стенд-бай». Відповідні документи про початок співробітництва підписано у квітні 2014 року. Програма розрахована на 17 млрд. доларів кредиту. На цей час Київ отримав 4,5 млрд. Утім, за розрахунками фахівців фонду, для стабілізації української економіки потрібно ще додатково 15 млрд.

Уряд працює над тим, аби, окрім програми «стенд-бай», почати співпрацю на вищому рівні – EFF (Механізм розширеного фінансування). Від початку січня у столиці перебуває спеціальна місія МВФ. У Мінфіні сподіваються, що вже найближчим часом програму узгодять, а до кінця лютого Україна отримає новий транш. Принаймні, як повідомляють українські

фінансові експерти, таких неформальних домовленостей досягнуто під час економічного форуму в Давосі. Наталія Ярьсько підкреслила, що нова програма співпраці з МВФ стане не тільки запорукою відновлення стабільності системи державних фінансів, а й дороговказом для переговорів з іншими кредиторами і власниками українських бондів.

Євросоюз: від теплих дитсадків до твінгових програм

Не пасе задніх у макроекономічній підтримці нашої держави й Євросоюз. Іще навесні Брюссель заявив, що підтримає економіку України. Пакет фінансової підтримки, анонсований 5 березня 2014 року тодішнім Головою Єврокомісії Жозе Мануелем Баррозу, оцінюється в 11 мільярдів євро.

Тут потрібно підкреслити: ЄС не лише надає кредити, які підтриму-

ють вітчизняний фінансовий сектор, – він є донором десятків програм та сотень проектів, що сприяють реформам в Україні. Не мінає й тижня, щоб Представництво ЄС не оголошувало про старт чергового починання. Їхня природа дуже різна: від утеплення дитсадків і сільських амбулаторій, підтримки громадського сектору та екологічних проектів до твінгових програм (коли фахівець із ЄС працює у

відповідному органі чи установі України й у такий спосіб ділиться передовим досвідом). Тому вирахувати, яку конкретно суму надає ЄС у вигляді допомоги, неможливо. У цьому контексті варто згадати, що лише в рамках програми макрофінансової допомоги Україні торік Євросоюз виділив 1,61 млрд. євро. І, судячи з останнього рішення міністрів фінансів євроспільноти, ця підтримка триватиме.

США: мільярд плюс гарантії на два

Третім найбільшим партнером, який допомагає Україні втриматися на плаву, є США. 14 квітня 2014 року підписано угоду про виділення Києву фінансової допомоги в 1 млрд. доларів. Рішення оформлене окремим законом, який потім підписав Президент США Барак Обама.

У травні 2014 року Україна заявила про намір випустити п'ятирічні євробонди на суму 1 млрд. доларів під гарантії уряду США відповідно до Угоди про гарантії запозичень між Україною та Солученими Штатами. Нині Вашингтон додає до цієї суми гарантії на 2 млрд.

Більше того, 1,5 млрд. доларів у березні виділила Японія. Не залишили Україну й такі дружні держави, як Канада, Австралія, Польща, Угорщина, Швейцарія, країни Прибалтики тощо. Усі вони надали хай не мільярдну, але істотну допомогу. Та чи вистачить цього, щоб урятувати Україну від дефолту?

Ціна питання – 20 мільярдів?

Експерти впливового журналу *The Economist* підрахували, що для цього Україні треба 20 млрд. доларів зовнішнього фінансування у 2015 році.

«Економіка України перебуває у критичному стані: у 2014 році ВВП, напевне, скоротився на десяту частину, гривня девальювала вдвічі, інфляція становила близько 25%, що робить імпорт надмірно дорогим, – ідеться у статті. – Міжнародні ре-

зерви України становлять близько 9 млрд., а ще кілька місяців тому становили близько 20 млрд. – кошти пішли на підтримку гривні. У 2015 році Україна має заплатити Росії за газ і повернути 3 млрд. доларів кредиту. Не виключено, що це повністю вичерпає резерви».

Водночас, на думку західних економістів, є й інша проблема: дефіцит бюджету. Він може становити до 10% українського ВВП,

адже податкові збори на тлі рецесії падають, а воєнна операція протистояння України окупантам на південному сході потребує великих витрат. За підрахунками *The Economist*, нашій державі у 2015 році додатково знадобляться 20 млрд. доларів. Чи вдасться уряду знайти такі резерви, покаже час. А поки що урядові фінансисти запевняють: Україна може платити за своїми рахунками.

Скажи, хто твій друг...

Юлія ЦИРФА

Останні зрушення на міжнародній арені вкотре підтвердили налаштованість західних держав на підтримку України, відновлення її політичної й економічної стабільності та продовження мирних переговорів задля завершення війни на Донбасі. Однак ані механізми вибудовування їхньої зовнішньої політики, ані економічні санкції, спрямовані проти нинішнього кремлівського режиму, не можуть бути засобом ефективного управління ситуацією, оскільки не гарантують швидких результатів, не є дієвим засобом тиску. З друго-

го боку, фінансово-економічні обмеження щодо РФ мають тривати, адже їхнє скасування означатиме нездатність світу протистояти Москві, його мовчазну згоду з політикою Кремля та загарбанням українських територій.

За попередніми оцінками Центрального банку Росії, вплив капіталу з РФ у 2014 році сягнув рекордного (найнижчого за 20 років визначення цього показника) рівня – 151,5 мільярда доларів США. З огляду на те, що 2013-го російські корпорації вивели за кордон лише 61 мільярд доларів США, а вже на

початку 2015-го Міжнародне рейтингове агентство *Fitch* знизило індикатори економічної привабливості тридцяти російських банків та більш як десяти провідних підприємств (зокрема ВАТ «Газпром», ВАТ «Лукойл»), можна констатувати, що запроваджений західними державами «антиросійський» санкційний пакет таки виконує своє безпосереднє завдання. Справді, як стверджують фахівці МРА *Standard & Poor's*, 2015 року зростання ВВП РФ становитиме лише 0,6% (хоча півроку тому цей показник ви-